

یادداشت مترجم

ترجمه آثار علمی بدون کمترین تردیدی بر توان‌یابی علمی جامعه می‌افزاید، به ویژه اگر آن ترجمه درباره مسائل و موضوعات کمتر شناخته شده و در عین حال بسیار پراهمیت برای کشور محل ترجمه باشد. به همان اندازه باید دقت کرد که متون علمی در هر زمینه‌ای فقط به وسیله کارشناسانش ترجمه شود و برای من، که دکترای تخصصی خود را در علوم سیاسی اخذ کرده‌ام و در همین رشته علمی در دانشگاه تهران تدریس می‌کنم، جای خوشبختی و سرافرازی فراوان دارد که توفیق یافتم کتاب *سیاست‌های مرزی و مرزهای بین‌المللی ایران*^۱ تألیف پرفسور پیروز مجتهدزاده، استاد جغرافیای سیاسی و چهره علمی سرشناس در سطح بین‌المللی، را ترجمه کنم و این اثر علمی پراهمیت را به جامعه علمی ایران معرفی نمایم. کتاب یادشده درباره مفاهیم مربوط به «مرز» و مرزهای ایران است و همه ما با این حقیقت آشنایی داریم که پژوهش‌های جغرافیای سیاسی در عملی ساختن مطالعات نظری در علوم سیاسی تا چه اندازه ارزش و اهمیت دارد، به ویژه اگر این مطالعات علمی عملی درباره کشور خود ما باشد.

در این اثر، که در اصل دستاورد سمپوزیوم گسترده و پرباری در دانشگاه لندن است (نهم و دهم اکتبر ۲۰۰۲)، درباره مسائل مرزی ایران در بیست‌ویک فصل بحث شده است که ده فصل آن را ده تن از پژوهشگران بنام ایرانی و بین‌المللی مانند پرفسور محمدحسن گنجی و پرفسور کیث مک‌لاکلن^۲ تهیه کرده‌اند و یازده فصل دیگر آن درباره مرزهای خاور و باختر و جنوب ایران را خود مؤلف، پرفسور پیروز مجتهدزاده، که در مطالعات مرزهای خاوری و باختری ایران و مسائل و مرزهای خلیج فارس شهرتی بین‌المللی دارد، تهیه کرده است. در این مجموعه، پژوهشگر ایرانی با حقایق حیرت‌انگیزی از مجموعه مسائل مربوط به سیاست‌های جغرافیایی

1. *Boundary Politics and International Boundaries of Iran*

2. Keith McLachlan

ایران و روابط با همسایگان و چگونگی حفاظت یا عدم حفاظت درست حق و حقوق سرزمینی کشور ما در گذشته آشنا می‌شود و خواننده ایرانی راهنمایی می‌شود که چگونه باید از حق و حقوق سرزمینی ایران در آینده حفاظت کند.

درباره نقشه‌ها

در اینجا، ضمن ابراز تشکر فراوان از توجه و عنایات مؤلف هم در صدور اجازه ترجمه کتاب و هم در همکاریها و راهنماییهای دلسوزانه در امر ترجمه، یادآوری این نکته را لازم می‌دانم که مؤلف کتاب تأکید دارد که توجه شود همه نقشه‌های وارده در فصولی را که ایشان تهیه کرده به اضافه نقشه مربوط به فصل مرزهای باختری ایران را، که آقای دکتر فرزاد سیروس شریفی یزدی تهیه کرده است، خود ایشان (آقای دکتر مجتهدزاده) ترسیم کرده‌اند و «اصل» محسوب می‌شوند. نقشه‌های دستی مربوط به مرزهای خاوری ایران نخست در سال ۱۹۹۳ برای پایان‌نامه دکتری دوم ایشان در دانشگاه لندن تهیه شدند که در کتابهای *امیران مرزدار و مرزهای خاوری ایران*^۱ و در کتاب اخیر ایشان، *بازیگران کوچک در بازی بزرگ*^۲ منتشر شدند و نقشه‌های دستی مربوط به مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس را ایشان برای پایان‌نامه دکتری اول خود در دانشگاه آکسفورد، که در سال ۱۹۷۹ به سرانجام رسید، تهیه کرده‌اند و در کتاب *امنیت و مسائل سرزمینی در خلیج فارس*^۳ منتشر شده است. همه این نقشه‌ها اصل‌اند و با دست تهیه شده‌اند و استفاده و اقتباس از آنها فقط با ذکر منبع مجاز است.

نامه سفیر اتحادیه عرب در لندن در پیوست ۱ و تمامی پیوستها در اصل کتاب نبوده و اضافه شده است.

حمیدرضا ملک محمدی

1. *The Amirs of Borderland and Eastern Iranian Borders*

این کتاب در سال ۱۹۹۶ در لندن چاپ و ترجمه آن در سال ۱۳۷۸ در تهران منتشر شد.

2. *Small Players of the Great Game*

این کتاب در سال ۲۰۰۴ در لندن چاپ و ترجمه آن در سال ۱۳۸۶ در تهران منتشر شد.

3. *Security and Territoriality in the Persian Gulf*

این کتاب در سال ۱۹۹۹ در لندن چاپ و ترجمه آن در سال ۱۳۸۰ در تهران منتشر شد.

سیاس نامه

برگزاری موفقیت آمیز سمپوزیوم بین‌المللی مرزهای ایران مدرن (دانشگاه لندن، نهم و دهم اکتبر ۲۰۰۲) با حضور بسیاری از متخصصان این حوزه بهانه‌ای برای نگارش کتاب حاضر با مشارکت افراد یاد شده گردید. فصول این کتاب، که بر پایه مقالات عرضه شده در این سمپوزیوم، طراحی شده بودند، برای نگارش کتاب مورد بازپژوهی و آماده‌سازی دوباره قرار گرفتند. نسخه‌های اولیه مقالات مربوط به مؤلف پیش‌تر در مکتوباتی دیگر چاپ شده بودند؛ از این رو، آنچه در این کتاب می‌خوانید با صرف زمان بسیاری تحول یافته و با گذر از مراحل گوناگون بهینه‌سازی شده است. با وجود این، بر خود فرض می‌دانم که سپاس صمیمانه‌ام را پیش‌تر و بیشتر از همه، متوجه انجمن مطالعات ایران معاصر^۱ و به ویژه ریاست آن، دکتر محمدعلی علا، مسئول امور مالی، دکتر ناصر رحیمی، و عضو هیئت مدیره، هرمز نفیسی، نمایم که منابع مالی لازم را برای تهیه کتاب از طرف انجمن یاد شده در اختیارم قرار دادند. همچنین، مراتب تشکر خود را از مسئولان وزارت امور خارجه ایران ابراز می‌دارم که مقدمات مسافرت از ایران به لندن را برای برخی از شرکت‌کنندگان این سمپوزیوم فراهم آوردند.

تلاشهای دکتر بروس اینگام^۲، رئیس مرکز مطالعات خاور نزدیک و میانه^۳ در مدرسه مطالعات شرق و افریقای دانشگاه لندن، دکتر سارا استوارت^۴، مدیر مرکز، و

1. Society for Contemporary Iranian Studies

2. Dr. Bruce Ingham

3. Centre for Near and Middle Eastern Studies

4. Dr. Sarah Stewart

همکاران ایشان، به ویژه آنا کورماک^۱، از مرکز یاد شده برای سازماندهی مناسب سمپوزیوم مورد تقدیر اینجانب است. سپاسهای خالصانه من به مارگارت دیویس، منشی بنیاد پژوهشی یوروسویک لندن، و پاملا دیویس، مدیر امور مالی بنیاد، برای یاری در سازماندهی سمپوزیوم و کمک در گردآوری متون این کتاب تعلق می‌گیرد.

در واقع، تلاشهای شرکت کنندگان در سمپوزیوم و نویسندگان مقالات این کتاب بود که در به ثمر نشستن این طرح مؤثر افتاد. فهرست نام اینان، متخصصانی بنام را در خود جای می‌دهد که اسامی شان به ترتیب حروف الفبای انگلیسی از این قرار است: دکتر کاوه افراسیابی، دکتر حمید احمدی، دکتر بهرام امیراحمدیان، دکتر سهراب عسگری، دکتر داود هرمیداس باوند، دکتر محمدحسن گنجی، دکتر محمدرضا حافظ‌نیا، دکتر بروس اینگام، دکتر مسعود مرادی، دکتر ریچارد اسکافیلد و پرفسور کیث مک‌لاکلن. من خود را مدیون زحمات همه آنان می‌دانم. دکتر فرزاد سیروس شریفی یزدی نیز نه تنها در تهیه فصلی در خصوص مرزهای غربی ایران مشارکت داشتند، بلکه در گردآوری کتاب نیز یاری‌رسان بودند که از آن بابت از ایشان صمیمانه تشکر می‌کنم.

به گاه تهیه فصولی از این کتاب، که خود آنها را نگاشته‌ام، به تبادل دیدگاهها و دریافت اطلاعات از دانشگاهیان و دولتیانی از بریتانیا، ایران، فرانسه، پاکستان، افغانستان و دولتهای عربی خلیج فارس پرداختم. شماری از دانشگاهیان و دوستان علاقه‌مند این مطالب را در جریان تهیه و گردآوری مورد ملاحظه قرار دادند و پیشنهادهایی ارزشمند عرضه کردند که بی‌شک در بهبود مطالب مؤثر بودند. من از آنان، و به ویژه افراد ایرانی زیر، بسیار متشکرم: امیر پرویز خزیمه علم، مهدی بشارت، سردبیر ماهنامه *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، دکتر حسن شهباز، سردبیر فصلنامه *ره‌آورد* از لس‌آنجلس، دکتر محمود سریع‌القلم، سردبیر فصلنامه *گفت‌وگو*، و امیر مسعود اجتهادی مدیر مسئول *مجله امور بین‌الملل*.

مسئولان دفتر اسناد و کتابخانه هند، دفتر اسناد عمومی، مرکز اسناد وزارت امور خارجه ایران، کتابخانه مدرسه مطالعات شرق و افریقا، دفتر و کتابخانه سازمان ملل متحد در لندن، سازمان اسناد ملی ایران و مرکز اسناد مرکز مطالعات فرهنگی تهران مرا در استفاده و تهیه رونوشت از مدارک و اسناد مربوط صمیمانه یاری کردند. از آنها نیز برای همه اینها متشکرم.

در پایان، رهین صبر خانواده خویش برای ساعات فراوانی هستم که در منزل به کار تهیه این کتاب مشغول بودم. دخترم توسکا نیره نیز برای یاری من در تایپ فصولی از کتاب تشکر ویژه مرا به خود اختصاص می دهد.

پیروز مجتهدزاده

لندن، تابستان ۲۰۰۶

پیشگفتار

مرز و سرزمین‌گرایی^۱ پدیده‌هایی‌اند که اغلب زایندهٔ منازعات و سایندهٔ امنیت در روابط بین‌الملل تلقی می‌شوند، و ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست. در واقع، ایران، با داشتن ۱۵ همسایه، بیشترین شمار همسایگان را در جهان دارد و به همین دلیل است که متنوع‌ترین و پیچیده‌ترین مسائل مرزی جهان در اطراف ایران به چشم می‌خورند. مسائل میان‌مرزی در اینجا به شدت در اقتصاد منطقه‌ای و حیات سیاسی کشور تأثیر می‌گذارند. از رهگذر مثال، تعیین حاکمیت سرزمینی ایران و تحدید حدود آن در دریای خزر تأثیری شدید در منافع ملی و روابط خارجی ایران در دههٔ ۱۹۹۰ داشت، به ویژه آنکه ایالات متحده آمریکا می‌کوشید تا اهمیت فوق‌العادهٔ ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک موقعیت ایران را در حد فاصل ذخایر انرژی در خلیج فارس و دریای خزر خنثی کند: چالش‌های سرزمینی در جنوب از سوی امارات متحده عربی دربارهٔ جزایر تنب و ابوموسی و در غرب از سوی رژیم سابق بعث عراق دربارهٔ شط‌العرب و خوزستان تأثیرات عمده‌ای در حیات سیاسی ایران در طول سه دههٔ گذشته بر جای گذاشته است.

ایران، به رغم داشتن چنین موقعیتی، یکی از معدود کشورهای جهان است که هنوز مرزهایش به طور نظام‌مند و طبقه‌بندی شده مطالعه و تحلیل نشده است، زیرا این مرزها، تاکنون، موضوع مطالعات منظم و فراگیر دانشمندان و دانشگاهیان قرار نگرفته است. این کمبود زمانی خود را بیشتر می‌نمایاند که به یاد آوریم مفاهیمی

1. territoriality

همچون حکومت^۱، سرزمین^۲ و مرز^۳ اگرچه از ساخته‌های اروپا در قرن نوزدهم تلقی می‌شوند، ریشه در تمدن کهن ایرانی دارند.

جدا از داستان آرش کمانگیر افسانه‌ای که بُرد تیرش حدود ایران را تعیین کرد، به شهادت اسناد تاریخی، هخامنشیان در ۵۰۰ سال پیش از میلاد نخستین امپراتوری جهان‌گرا را بنیان نهادند و مفاهیم اولیه «حکومت» (کشور)، «سرزمین» و «سرحد»^۴ را ابداع کردند. تقریباً هزار سال بعد، مفهوم ایرانی «سرحد» به مفهوم «مرز» تبدیل شد، مشابه معنای جدید آن، یعنی «خطی در فضا» که ایران را از همسایگانش جدا می‌کند. شاهنامه فردوسی، کتاب حماسی قرن دهم، حکایت از آن دارد که بهرام چهارم ساسانی (۴۲۰-۴۳۸ م) دستور داد که ستونهای مرزی میان ایران و توران در شرق ساخته شوند. او چنین مقرر داشت که رود اکسوس (جیحون) رود مرزی میان دو طرف باشد.

آنچه بیان شد، به واقع، همان ایجاد یک خط مرزی در قالبهای جدید این مفهوم است. فردوسی هزار سال پیش گفته است که ۶۰۰ سال پیش از او ستونهای مرزی بنا شده بودند و مردم، جز با اجازه شخص پادشاه، حق عبور از آنها را نداشتند و این همان شکل اولیه گذرنامه (پاسپورت) است که در نظام حکومتی ساسانی به وجود آمد.

میراث سرزمینی حکومت ملت‌پایه^۵ ایران در انتهای دوران قاجار در سال ۱۹۲۱م/۱۳۰۰ش به مراتب کوچک‌تر از دوره‌های گذشته بود و از نظر بین‌المللی نیز تعریف درستی از آن به عمل نیامده بود. کتاب حاضر می‌کوشد تا تحول مرزهای بین‌المللی کشور را در دوره معاصر، که ایران درگیر مجموعه‌ای پایان‌ناپذیر از بحرانهای بین‌المللی و منطقه‌ای بوده است، مورد بررسی قرار دهد. با چنین پیشینه‌ای

1. state
2. territory
3. boundary
4. frontier
5. nation state

است که ایران، امروز هم به گردآوری و طبقه‌بندی داده‌های تاریخی در مورد تحول مفهوم سرزمین و مرزش و هم به مطالعه جدی مرزهایش با همسایگانش به منظور کاهش عوامل بروز اصطکاک با دنیای بیرونی نیاز دارد.

در این کتاب، نگارنده و شماری از متخصصان مرزهای ایران را مطالعه کرده‌اند. این مطالعه شامل نگاه کلی نگارنده و نگاه عمومی پرفسور مک لاکلن می‌شود که همه مرزهای ایران را پیگیری می‌کنند. کتاب چهار بخش دارد و هر بخش چند فصل را دربر می‌گیرد:

الف) مرزهای ایران در شمال؛ قفقازیه، خزر و آسیای مرکزی

دو متخصص از دانشگاه‌های ایران به بررسی مرزهای ایران در قفقازیه خواهند پرداخت. این مرزها در آستانه انعقاد عهدنامه‌های گلستان (۱۸۱۳م/۱۲۲۸ق) و ترکمنچای (۱۸۲۸م/۱۲۴۳ق) به وجود آمدند. مرزهای یاد شده نخستین بار با روسیه و برخلاف حقوق و منافع سرزمینی ایران تعیین شدند. خانان و حکام محلی در طول تاریخ نقشی مهم را در شکل دادن به جغرافیای سیاسی مناطق میان ایران و روسیه بازی کردند. روسها، به ویژه در زمان استالین، با جابه‌جایی جمعیت و تبدیل سرزمینهای اشغالی به شماری از جمهوریهای جدید، مجموعه‌ای از تغییرات گسترده را در جغرافیای سیاسی منطقه به وجود آوردند. در برخی موارد، آنها نامهای تاریخی اماکن جغرافیایی را به دلایلی سؤال‌برانگیز تغییر دادند.

توسعه روابط ایران و شوروی در دهه ۱۹۶۰ به دو طرف این امکان را داد تا مرزهای موجود را در اغلب موارد تثبیت کنند و در زمینه‌های مختلف دیگری همکاریهای میان‌مرزی را آغاز نمایند. فروپاشی اتحاد شوروی و ظهور جمهوریهای مستقل یا خودمختار ارمنستان، قره‌باغ، نخجوان و جمهوری آذربایجان حساسیتهای سرزمینی و مرزی را یک بار دیگر آشکار ساخت. این حساسیتهای موجد مناقشاتی جدید بودند، اما در عین حال همکاریهای منطقه‌ای را نیز تشویق می‌کردند.

شماری از متخصصان ایرانی برای ما تشریح خواهند کرد که با فروپاشی اتحاد

شوروی و با ظهور ژئوپلیتیک امریکایی نظام نوین جهانی، مجموعه دریای خزر با آسیای مرکزی به عنوان یک «منطقه» ژئواستراتژیک با اهمیت ژئوپلیتیک بسیار زیاد ظاهر شده است. شرکتهای نفتی و گازی امریکایی به این منطقه هجوم آورده‌اند و ایالات متحده امریکا با امضای توافق‌نامه‌های فراوان نفت و گاز اینک می‌تواند ادعا کند که دارای «منافع» اساسی در این منطقه است. استراتژی ایالات متحده امریکا در خنثی کردن موقعیت منحصر به فرد ایران در حد فاصل دریای خزر و خلیج فارس بر روابط ایران با بسیاری از همسایگانش از جمله روسیه، ترکیه و جمهوری آذربایجان تأثیر گذاشته است. تغییر مسیر خط لوله نفتی دریای خزر از طریق ایران نیز تأثیراتی بلندمدت بر منافع ملی ایران در منطقه گذاشته و ایران را در رقابت سرزمینی - اقتصادی با همسایگانش به وضعیت ناخوشایندی انداخته است. در عین حال، استراتژی یاد شده موجب افزایش قابل توجه تنش در روابط ایران و ایالات متحده با پیامدهای مهم امنیتی برای دیگر بخشهای آسیای غربی شده است. اگرچه ایران ترجیح می‌دهد دریای خزر به عنوان یک دریای مشاع یا دریایی برای استفاده مشترک پنج کشور ساحلی اعلام شود، اما خود می‌داند که حتی در صورت مشاع ساحل به ساحل هیچ کشوری قادر نیست مرزهای خود را در بخش آبهای ساحلی معین کند. به بیانی دیگر، تعیین رژیم حقوقی حداقل آبهای ساحلی برای کشورهای ساحلی امری اجتناب‌ناپذیر است. اما حقیقت اینجاست که انعقاد توافق‌نامه‌های دوجانبه در خصوص آبهای ساحلی، حتی اگر چهره‌ای قانونی نیز به خود بگیرد، باز هم نمی‌تواند جایگزین یک رژیم حقوقی فراگیر از سوی این پنج کشور شود و مورد قبول همه آنها قرار گیرد.

در پایان این بخش، توجه خوانندگان به یک بررسی موجز از مرزهای شمال شرقی کشور یعنی خط مرزی میان ایران و ترکمنستان جلب خواهد شد.

ب) مرزهای غربی ایران

در این بخش، مرزهای غربی ایران را دو تن از متخصصان ایرانی و انگلیسی در کنار

نگارنده مورد بررسی قرار می‌دهند. آنان به ما خواهند گفت که مرزهای غربی ایران در قرن هفدهم و پیش از ظهور مفهوم اروپایی «مرز» ظاهر شدند. برخی از این مرزها در پی جنگ تعیین شدند و برخی دیگر از طریق گفت‌وگو، میانجیگری، داوری و حتی تصمیمات بین‌المللی در کنگره برلین به وجود آمدند. قبایل میان‌مرزی نیز در شکل‌گیری مرزهای میان ایران و ترکیه، که از جمله باثبات‌ترین مرزهای ایران بدون وجود اختلافی عمده میان دو کشور تلقی می‌شوند، تأثیر داشته‌اند.

ظهور مرزهای ایران با عراق نیز به دوره امپراتوری عثمانی بازمی‌گردد. قبایل محلی در شکل‌گیری جغرافیای سیاسی مرزهای غربی ایران نقشی مهم داشتند. برخی از این قبایل خود را «عرب» می‌دانند و این در حالی است که از منطقه بین‌النهرین هستند؛ منطقه‌ای که برای بیش از دو هزار سال بخشی از قلمرو ایران بود.

مرزهای خشکی و رودخانه‌ای در بین‌النهرین عامل بسیاری از اختلافات میان ایران و عراق بوده‌اند؛ اختلافاتی که بالا و پایین شدنهای سیاسی و نظامی، پیمانها و پروتکلها و جنگی بزرگ و هشت‌ساله را با خود به همراه آوردند. این اختلافها در طی چندین دهه چنان گسترده شدند که تقریباً تمام جنبه‌های روابط سیاسی میان دو کشور را فراگرفتند. حتی جنگ هم به این اختلافات پایان نداد و در حال حاضر، هنوز بسیاری از مسائل سرزمینی و مرزی وجود دارند که مانع از صلح و همکاری میان دو همسایه می‌شوند. بحران امروز در عراق اراضی مرزی ایران را نیز تحت الشعاع خود قرار می‌دهد. در این حال حتی اگر ایالات متحده تمام تلاش خود را برای حفظ تمامیت ارضی عراق هم به کار بندد، باز هم جنگ او در عراق باعث به وجود آمدن امواج جدیدی از تروریسم می‌شود. ایران نیز مانند دیگر کشورها مخالف هرگونه دخالت نظامی در عراق یا در هر کشور دیگری بوده و هست. این مسئله به معنای فراموش کردن این حقیقت نیست که عراق در زمان حکومت حزب بعث تهدیدی به واقع جدی برای صلح و امنیت غرب آسیا بود. عراق آن روز به ایران و کویت حمله کرد و در گذشته از سلاحهای شیمیایی و بیولوژیک علیه ایرانیان و حتی شهروندان خود نیز استفاده نمود.

ج) مرزهای شرقی ایران

در هیچ کجای ایران نقش امرا یا خانان خودمختار محلی در شکل دادن به ترتیبات ارضی و مرزی به اهمیت نقش چنین افرادی در شرق ایران نبوده است. اگرچه مرزهای شرقی ایران، از گذشته‌های دور، تعیین شدند، اما هنوز مناطقی وجود دارند که باید امروز مورد توجه ویژه واقع شوند. این مسئله، به ویژه، در خصوص مرزهای موجود با افغانستان صادق است که جنگهای داخلی آن تأثیری منفی بر مناطق مرزی ایران گذاشته است. موج دو میلیون نفری مهاجران افغانی اثر دائمی خود را بر جمعیت و جغرافیای انسانی سرزمینهای مرزی شرق ایران بر جای گذاشت و قاچاق مواد مخدر نیز به شکلی وحشتناک افزایش یافت. در این حال امید است که تحولات یادشده توجه مسئولان در هر دو پایتخت را به ضرورت بازگشت فوری وضعیت عادی و استقرار دوباره امنیت در مناطق مرزی میان دو کشور جلب نماید.

با این حال، مسئله ضروری‌تر، قضیه مرزی رود هیرمند و مسئله توزیع آب آن میان افغانستان و ایران است. توافق‌نامه‌های پیشین در حل این مسئله ناموفق بودند، اما این اطلاعات زمینه‌ای لازم و پایه‌هایی مناسب را فراهم آوردند که راه‌حلی دائمی و منصفانه براساس آن به وجود آید. به علاوه، نشست رؤسای جمهور دو کشور در سال ۲۰۰۲م/۱۳۸۱ش به توافقهایی جدید در زمینه استفاده از آب هیرمند انجامید. اگرچه اطلاعات دقیق‌تری تاکنون در دسترس قرار داده نشده، اما امید به رسیدن دو همسایه به تفاهم برای حل و فصل فنی و حقوقی به دور از احساس گرایهای گذشته افزایش یافته است.

د) مرزهای ایران در خلیج فارس

مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس، همگی به جز دو منطقه، تعیین شده‌اند. این دو منطقه یکی با امارات متحده عربی است که ادعاهای امارات در مورد جزایر تنب و ابوموسی مانع از تحدید مناطق دریایی مربوط گردیده و دیگری در انتهای شمال

غربی خلیج فارس است؛ یعنی جایی که ایران، عراق و کویت هنوز نتوانسته‌اند قلمرو^۱ و مرزهای خود را مشخص کنند. دلیل اصلی این مسئله نیز آن است که عراق به دلیل ادامه ادعاهای خود در مورد مناطق مرزی ایران و کویت نمی‌تواند نقطه شروعی برای تقسیم دریایی^۲ را معین کند.

اگرچه در ترتیبات مرزی موجود، تمهیداتی برای جلوگیری از حفاریهای افقی با هدف بهره‌برداری از میادین نفتی میان مرزی پیش‌بینی شده است، اما روشی برای تنظیم استفاده از انرژی از میادین گازی میان مرزی تازه کشف شده وجود ندارد. میادین بزرگ گازی از جمله پارس جنوبی و آرش که میان ایران از یک سو و قطر و کویت از سوی دیگر، وجود دارند، موضوع اختلافاتی میان ایران و این دوولتها هستند. با این حال، همکاریهای میان‌مرزی، برخلاف برخی مناطق دیگر، می‌تواند به حل و فصل عادلانه و منصفانه این اختلافات منجر شوند.

1. realm
2. maritime division